

Neumím si to vysvětlit, ale najednou stojím tady na hřbitově před dlouhou řadou náhrobků. Co do tvaru a vzhledu jsou všechny stejné, jen vytesaná jména se liší. Už je to mnoho, přemnoho let, co jsem tu byl naposled. Na hřbitovy jaksi nechodím moc rád. Ale dnes jsem šel kolem, velká brána byla dokořán a já zkrátka vešel, jako by mne k sobě volal nějaký dávný známý.

A tak tu teď stojím před těmi chladnými a němými kameny. Na hřbitově vládne naprosté ticho. Na jednom z náhrobních kamenů čtu jméno INGE BADER. Zemřela roku 1945 v Landskroně, pohřbena však byla na židovském hřbitově v Malmö. Bylo jí teprve dvacet dva let.

Už je to dávno a všechno se to zdá být strašně daleko. Stojím mlčky, nořím se do myšlenek před náhrobním kamenem se jménem Inge Baderové a snažím se vzpomenout, jak všechno začalo. Pro Inge to v roce 1945 skončilo na tomto hřbitově v Malmö. Ale já žiju, stojím u jejího hrobu a ptám se sebe samého, jak se to celé mohlo stát.

Myšlenky se mi začínají vyjasňovat a já se rozpomínám, kde a kdy jsme se naposledy viděli. Teď se mi to vybavuje úplně jasně, jako by to bylo dnes. Vše kolem

mne se rozplyne jako v mlze, neslyším už ani hlučení dopravy za hřbitovem a obraz Inge mi vytanuje čím dál jasněji. Zavřu oči, abych si tu podobu udržel, a v duchu se přemístím daleko, velice daleko nazpět až do roku 1942.

Je jaro. Terezínské ghetto severně od Prahy přetéká lidmi. Stojím na ulici přehrazené prkennými ploty a hlídám jedny dveře. Pracuji ve stráži ghetta (německy nazývané ghettowache) a zavřu dveře pokaždé, když se blíží někdo z SS. Židé musejí čekat za plotem. Jakmile je příslušník SS pryč, smějí přejít přes ulici.

A tak tu stojím jako už tak častokrát a zavírám a otvírám dveře. Ale dneska se něco stane a mně to změní život. Mezi stovkami lidí, kteří se dveřmi derou jako štvaná zvěř, spatřím jedno moc hezké děvče. Možná jsem ji už párkrát viděl. Všichni obyvatelé ghetta z dané čtvrti musejí procházet tudy. Ovšem právě dnes se naše pohledy setkají, ale jen docela krátce, když kolem mě proklouzne. Nemůžu z ní spustit oči a pronásleduju ji pohledem. Ještě jednou se rychle otočí, trošku se pousměje a pak bryskně zmizí v davu.

Nazítří tu opět stojím ve stejný čas. Blíží se esesman z velitelství a já uzavírám průchodové dveře. Ta dívka krásná jako obrázek stojí docela blizoučko u dveří a čeká. Trvá několik minut, než esesák projde a my se spolu dáme do řeči.

„Rád tě zase vidím,“ oslovím ji.

„Procházím tudy každý den. Bydlím v Hamburských kasárnách s matkou a babičkou,“ odpoví.

„Tam bydlí i moje matka.“

„Tak to ji určitě přijdeš někdy navštívit. Třeba se tam uvidíme. Ale bydlí se tam tedy hrozně. Kasárny jsou zavšivené, i když se jednou pokoušeli místnosti odvšivit plynem.“

„Ano, vím o tom,“ pronesu já, „matka si na to často stěžuje.“

„Když je teplo, často si vezmu deku a jdu spát ven na chodbu. Všichni to sice z deky nevyžene, ale venku je aspoň trochu chladněji.“

Příslušník SS právě prošel, já tedy otevřu dveře a všichni se honem derou úzkým otvorem, aby rychle přeběhli přes ulici.

Tento den mi připadá báječný. Jsem přešťastný. Směl jsem si promluvit s tou nádhernou dívkou. Jsem do ní zamilovaný.

Téhož večera se vydám do Hamburských kasáren. Jsou tam ubytovány pouze ženy a já navštívím svou matku. Na dvoře zahlédnu vícero žen, které si čistí deky na spaní. Vzájemně si pomáhají příkrývky vytřepat a prach stoupá vzhůru jako kouřová mračna. Vidím mezi nimi i to „své“ děvče.

„Kam máš tak napilno?“ zeptá se matka, když ji chci po krátké chvíli zase opustit.

Neodpovím, ale ona určitě vycítí, že za tím něco vězí. Svízně seběhnu po schodech na dvůr. Dívka mě zahlédne

a vydá se mi naproti. Matka stojí nahoře na chodbě, která se vine podél obytných místností, a pozoruje nás. Teď už ví jistě, k čemu se tu schyluje.

Oba vyjdeme ze dvora širokou branou a zamíříme k zatravněným pevnostním valům, které Terezín obklopují.

„Jsem Hanuš. Jak se jmenuješ ty?“ zeptám se.

„Inge,“ pípne. „Inge Markusová.“

Sedíme nahoře na valu jako čerstvě zamilovaný mladý pár, trochu se upejpáme a máme velká očekávání.

Ale brzy už ležíme na trávě v pevném objetí a naše tragická pohádka o lásce začíná.

Otce jsem poprvé viděl, když se vrátil domů po první světové válce. Už si nevybavím, jestli to bylo na jaře, nebo na podzim. Taky mi tehdy byly pouhé čtyři roky. Narodil jsem se v červenci 1914. Vypukla válka a otec narukoval do rakousko-uherské císařské armády. Mně bylo sotva pár týdnů.

Jednoho dne řekla matka: „Dneska přijede domů tatínek.“

Už nevím, co jsem si tehdy pod označením „tatínek“ představil. Asi jednoho z oněch tátů, co nemuseli do války a mohli zůstat doma u mých vrstevníků.

A tatínek přijel. Široké vstupní dveře do naší kavárny byly jako vždycky dokořán a služebná Anna zvolala: „Milostivý pán už jede.“ V těch dobách bylo pojmenování „milostivý pán“ a „milostivá paní“ ještě všeobecně užívané.

Matka vyšla z kuchyně, vzala mě do náruče a tak jsme tam všichni stáli ve vstupních dveřích a čekali. Tatínek přijel vlakem a čtyři kilometry z nádraží urazil v Angemahrově povozu.

Pan Angemahr byl místní speditér. S nízkým nákladním vozem vyzvedával kupcům zboží z nádraží a osobní dopravu zajišťoval bryčkou taženou dvěma koni. Nejkrásnější zábava pro mne byla, když jsem se s panem Angemahrem směl svézt na nádraží, abychom nabrali cestující. Pan Angemahr seděl vepředu na kozlíku, v ruce třímal bič, který však nikdy nemusel použít. Koně klusali rovnoměrně pomalu celou dobu až na nádraží a já směl cestou zpátky sedět v bryčce s vyhrnutou střechou. Připadal jsem si jako nějaké hrabátko a kynul místním lidem, kteří stáli u cesty. Jen málo dětí ze vsi smělo jezdit bryčkou s Angemahrem, ale on si od nás pronajímal stáj pro své koně. Častokrát jsem trávil čas s kočími ve stáji a sledoval, jak koně krmí a kartáčují. A častokrát jsem byl zrovna při tom, když se vyráželo na nádraží. A to jsem se pak mohl svézt.

Ve vesnici se znal každý s každým a všichni znali samozřejmě i mě, a tak nebylo nikomu proti mysli, když jsem si k nim přisedl. Ostatně cestující byli povětšinou naši stálí zákazníci. Jeden z nich, Jindřich Kramer, mi pokaždé něco přivezl, když se vrátil z Brna. Obvykle novou baterii do mé sbírky kapesních svítilen. Nejdřív jsem však musel zazpívat nějakou tu písničku anebo zahrát na foukací harmoniku.

Angemahrova bryčka, v níž seděl tatínek, právě zabočila z Judengasse a blížila se k našemu domu. Angemahr přitáhl opratě, křikl na koně: „Prrrrrr,“ a zastavil u dveří. Z bryčky vystoupil nevysoký muž v šedozelené uniformě, která zajisté nebyla šitá na míru, s velkými hrubými vojenskými botami, jejichž špičky mířily do stran, jako klaunům v cirkuse. A měl knírek, který mu visel nad koutky úst.

To že má být můj tatínek? Nejspíš jsem se lekl a byl zklamaný, takže jsem se odtáhl a pokoušel schovat za matku. Očekával jsem totiž urostlého chlapa, hrdinu s nablýskanými stříbrnými knoflíky, zlatými šňůrami a na prsou s řády vykládanými drahými kameny. Jednoho takového urostlého vojáka jsem zahlédl na titulní straně novin. Matka ho označila za císaře. Nevěděl jsem, co za vojáka je císař, ale rozhodně byl přepychově vystrojený a měl ještě větší knír než tatínek a navíc i vousy.

Matka mě zatáhla za ruku dopředu a řekla: „No, tak jen hezky běž a dej tátovi pusinku.“

Jak po mně mohla něco takového chtít? To mám dát pusu tomu cizímu chlapovi s kníry?

Než jsem si to stačil vůbec promyslet, ten voják se ke mně sklonil, vzal mou hlavu do dlaní a políbil mě přímo na rty. Připadalo mi nechutné, že se knírem dotkl mého obličejce, a byl jsem rád, když mne zase pustil. Pak přišla na řadu matka, která ho objala, a potom jsme společně šli do domu. Pan Angemahr se bodře rozloučil a odjel zpátky do stáje, jež se nacházela jen o několik set metrů dál. Ach, kéž bych tak mohl jet do stáje s Angemahrem,

říkal jsem si v duchu. Toho jsem přece jen znal a byl to můj přítel.

Po několika dnech jsem si zvykl, že tohle je můj otec, a začal jsem ho oslovovat „tati“. Teď už měl na sobě prosté civilní oblečení i boty a vypadal jako spořádaný člověk, například jako pan Angemahr nebo Kramer. Ty jsem však nemusel líbat na rty a to bylo jen dobře.

Postupně se z války vracelo čím dál více vojáků. Žádného z nich jsem neznal, ale skoro všichni chodili denně v době oběda a večere k nám do kavárny a maminka s tatínkem jim nosili kávu, čaj, pivo a limonády. Většina hostů byli štangasti a častokrát hráli v karty, vždy u téhož stolu a na témže místě a život se pomalu vracel do zaběhlých kolejí.

Manželství tatínka a maminky nebylo šťastné. Toho jsem si všiml, když jsem povyrostl. Maminka byla schopná, pracovitá a žila pro rodinu a domov, zatímco táta se vydal svou vlastní cestou, když jeho láska k mamince ochladla. Ona mu to často vytýkala, což situaci příliš neulehčovalo, a propast mezi nimi dále narůstala. Maminka často plačky sedávala na schodech v chodbě a já se ji snažil utěšit. Matku jsem miloval, kdežto vůči otci jsem pomalu začal pociťovat nenávisť. A ta časem sílila.

Tatínek si obstaral hromadu všelijakých kavárenských propriet jako hrací karty, domino a šachy, ba i kulečnickové stoly a navštěvoval kavárny po celé zemi. Na cestách býval i dlouhé týdny. Tehdy doma zavládla po-

hoda a klid. Byl jsem rád, když odjížděl, a podvědomě jsem si přál, aby se už nikdy nevrátil.

Takové vzpomínky mám na rodiče. Pro dítě to byla těžká doba...

Když mi bylo šest let, začala mi povinná školní docházka; nejdřív pět let obecné školy a poté tři roky měšťanky.

„Na podzim nastoupíš na obchodní akademii,“ oznámila mi matka jednoho dne po skončení školy. „Strýc Ludvík má z obchodní akademie maturitu a teď to čeká i tebe. Taková maturita se člověku sejde, takže příští týden zajedeme do Brna k přijímacím zkouškám.“

„Nechci na obchodní akademii,“ protestoval jsem. „Chci se stát inženýrem a vyrábět stroje.“

„Povídám, že půjdeš na obchodní akademii a basta! Strýc Ludvík už doručil přihlášku řediteli.“

A u toho tedy zůstalo. Jednoho dne velice časně rána přijel Angemahr v černé bryčce a odvezl nás na nádraží. Předtím mne oblékli do nového manšestrového obleku s dlouhými nohavicemi, bílé košile s tuhým límcem a k tomu jsem vyfasoval kravatu. Jeli jsme osobním vlakem do Brna, cesta trvala zhruba dvě hodiny. Přijímací zkoušky začínaly v deset hodin dopoledne, ale přijeli jsme zavčasu. Když mne matka dovedla ke školní budově, bylo tam už mnoho rodičů s dětmi, jež měly rovněž navštěvovat obchodní akademii. Některé z nich možná také proti vlastní vůli. Přibližně čtvrt hodinku před stanoveným časem se otevřely dveře do velké

školní haly a nás děti vpustili dovnitř. Rodiče zatím čekali v předsáli.

„Posaďte se do lavic po jednom,“ přikázal nám obrýlený muž v pruhovaném obleku.

Na lavicích už ležely brky a několik formulářů s otázkami předtištěnými na polovině každého formuláře.

„Začněte, prosím, ihned zodpovídat otázky. K dispozici máte jednu hodinu. Žádám vás o naprosté ticho. Kdo promluví se sousedem, bude okamžitě vykázán.“

V místnosti zavládlo úplné ticho a naše zraky začaly bloumat po zadání.

Ale když já chci být inženýr, žádný obchodní akademik – přemítal jsem v duchu. Připadalo mi těžké uspořádat myšlenky a otázky byly jako napsané cizí řečí, které jsem nerozuměl. Mozek se mi dočista zaškokbrtnul a já nebyl s to zodpovědět ani tu nejjednodušší otázku. Minutová ručička na velkých nástěnných hodinách se nepřetržitě sunula kupředu. Seděl jsem v lavici a zíral před sebe.

Chlapík v pruhovaném obleku zazvonil zvonečkem, a ten se pronikavě rozezvučel. Hodina uplynula.

„Nechte, prosím, všechno ležet na lavicích a opusťte sál,“ uslyšel jsem z úst muže na pódiu. „Výsledkovou listinu vyvěsíme v aule v šest hodin.“

„Zatím si můžeme zajít na oběd,“ řekla matka a my se vydali do restaurace nedaleko školy. Brzy se celý lokál zaplnil rodiči s dětmi. Matka objednala vídeňský řízek, moje oblíbené jídlo, a potom štědrou porci zmrzliny. V šest jsme se zase všichni shromáždili v aule, což byl

velký krásný sál s křišťálovým svícnovým lustrem a obrazy starých vousáčů na zdech.

V místnosti panovalo pro mne nevysvětlitelné napětí, obzvláště ze strany rodičů, kteří si všichni do jednoho mysleli, že právě jejich dítě je nejzdatnější.

Otevřely se postranní dveře, dovnitř vešel postarší tlouštík a zaujal místo na pódiu. Po několika krátkých větách, z nichž jsem opět nerozuměl jediné slabice, začal ze seznamu předčítat jména těch, kteří u zkoušky obstáli. Zazněla všechna možná jména, jen to mé nikoli. Když bylo předčítání u konce, moje matka celá zrudla.

„Jak to, že jsi u zkoušky neobstál? Vždyť přece nejsi hloupější než ostatní? Co na to řekne strýc Ludvík? To je mi pěkné poděkování za to, že pro tebe chceme to nejlepší. Že se nestydíš.“

Kdyby kolem nás nebylo tolik lidí, jistě by mi střelila pár vydatných pohlavků za ucho. Na poslední chvíli však zaváhala a dodala: „Ale jedno ti povím: na akademii půjdeš tak jako tak. Nastoupíš do čtvrté třídy v měšťance u babičky v Pacově a pak ke zkouškám pomažeš nanovo.“

Jenomže z akademie nic nebylo. I následujícího roku jsem u zkoušky propadl navzdory čtvrté třídě měšťanky. Tentokrát jsem sice nějaké otázky zvládl, ale zbabral jsem algebru.

Když jsem zase přijel domů, vyslechl jsem si mnohá slova, jako *nevědek, lenost, nikdy to nedotáhneš tak daleko jako strýc Ludvík, jsi stejně budižkničemu jako tvůj otec*. Ale nic naplat, akademie musela být vyškrtuta z programu.